

**MALEZYA'DA KATILIM BANKACILIĞI
ISLAMIC BANKING IN MALAYSIA**

Dr.SMMM Tunay ASLAN

Yağmur SÖNMEZ

ÖZ

Bu çalışmanın amacı katılım bankacılığının ne olduğunu, sektördeki önemini ve Malezya Katılım Bankacılık sisteminin nasıl işlediğini ortaya koymaktır. Araştırma neticesinde islam bankacılığına katılım bankacılığı ya da faizsiz bankacılık da denilebildiği görülmüştür. Katılım bankacılığının sektördeki yerinin her geçen gün büyüdüğü ve Malezya'da bu bankacılık sisteminin başarılı olmasının temelinde devlet tarafından yasal zeminin yaratılmış olmasından kaynaklandığı görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: İslam Bankacılığı, Malezya

ABSTRACT

The goal of this study is to discuss islamic banking, its importance in banking sector and to understand the Malaysia Islamic Banking System. Result of this study it has seen that in some resources Islamic banking has been introduced as participation Banking or non-profit banking. Other results showed that the participation banking grows day by day and the success of this banking type in Malaysia is due to government policies about the sector and the legal platform.

Key Word: Islamic Banking, Malaysia

1. GİRİŞ

Yatırım insanların geleceğini garanti altına alabilmek adına bir miktar para ayırması ya da bu para ile çeşitli yatırımlar yapması durumudur. Yatırım ve tasarrufların varlığı hem bireysel hem de makroekonominin gelişebilmesi açısından büyük önem taşımaktadır. Bu nedenle devlet ve ekonomi bilimi insanları vatandaşları sürekli olarak tasarruf yapmaya yönlendirmektedir.

Din, insanların yaşamına doğrudan etki edebilme gücüne sahip inançlar sistemidir. Dinin gerektirdikleri ve yasakladıkları bireyin yaşam içinde tercih edeceği faaliyetlere de yön vermekte, toplum içindeki kültürün oluşmasına katkı sağlamakta, insanları birbirine bağlamakta ya da bir topluluğun ahlak kurallarının oluşmasına yardımcı olmaktadır. Bu nedenle dini kurallar insanların ekonomik faaliyetleri üzerinde de etkiye sahiptir. Bu duruma da verilebilecek en güzel örnekler de faizsiz bankacılık sistemleridir.

Bir başka adı da katılım bankacılığı olan faizsiz bankacılık sistemleri, dinin yasakladığı ekonomik hareketleri yapmaktan kaçınan bir bankacılık sistemi olarak özetlenebilir. Dünya genelinde yaygınlaşan bu bankacılık türünde temel prensip borçlara ve mevduatlara faiz uygulanmadan hem bankanın hem de müşterilerinin kazanç elde etmesini sağlamaktır. Bu banka türleri İslam bankaları olarak da anılsa da müşterileri yalnızca Müslüman bireyler değildir çünkü faiz sistemleri Hıristiyanlık ve Yahudilikte de yasaklanmıştır.

Yapılan tarihi araştırmalar faizsiz olarak borç verme ve alma sistemlerinin insanların toplu yaşadığı yıllardan itibaren var olduğunu, ancak talep arttıkça bu sistemin yerini faizlerin almaya başladığını göstermektedir. Faizsiz alışveriş sistemi eski olmasına rağmen bunun kanunlar aracılığı ile bankaların sistemlerine sokulması oldukça yakın bir geçmişe sahiptir.

Katılım bankacılığı kavramı dünyada ve özellikle Türkiye'de oldukça yeni bir kavram olmasına karşın, toplumdan büyük destek görmüş, çok kısa sürede tasarruf sahipleri tarafından tercih edilmeye başlanmış ve bankacılık pazarında oldukça büyük bir paya sahip olmuştur. Ekonomik açıdan büyük avantajları olan faizsiz bankacılık sistemlerinin politik ve sosyolojik faydalarının olduğu da bir gerçektir.

Elbette bu bankacılık sistemlerinin başarıya ulaşmasının temelinde yalnızca kültürel ve ekonomik oluşumlar bulunmamaktadır. Malezya, İran ve Pakistan başta olmak üzere pek çok ülkede katılım bankacılıkları yasalar ile güvence altına alınmış, bu ülkelerde müşteri beklentileri, dini gereksinimler ve bankacılık işlemleri harmanlanarak yeni sistemler geliştirilmiş ve bankacılık dünyası için modeller oluşturulmuştur.

Bu çalışmanın ilk bölümlerinde bankacılık sistemi ve katılım bankacılığı hakkında bilgiler verilecek ilerleyen kısımlarında literatür taraması ve de Malezya'daki katılım bankacılığı anlatılacak sonuç kısmında ise elde edilen bulgular paylaşılacaktır.

2. BANKACILIK SİSTEMİ

Dünya tarihinde insanlar arasındaki maddi alışverişlerin bir sisteme bağlanması yaklaşık olarak milattan önce 3000'li yıllara (Türkmenoğlu, 2007: 3), mevduat ve kredi sistemlerinin ilk defa kullanılması ise milattan önce 2000'li yıllara tekabül etmektedir (Uzundağ, 2013: 5). Ancak tarihçiler ilkel bankacılık sistemlerinin M.Ö. 3500 yılında Sümerler tarafından kurulan "maket" ler olduğu konusunda uzlaşmaktadırlar. (Doğan, 2008: 5).

Tarih boyunca bankacılık ve din sistemleri iç içe geçmiş, özellikle din adamlarının toplum içindeki saygın yapısı onlara diğer insanların maddi zorluklar söz konusu olduğunda da başvurularını sağlamış, dolayısıyla bankalar gibi din adamları borç veren kimseler olmuş, sonrasında da borçlular arasındaki sistematigi düzenlemişlerdir. (Doğan, a.g.e).

Bankacılık sistemi Babil'de tapınaklara taşınmıştır. Bunun nedeni kutsal olarak kabul edilen mekânların her yerden daha güvenli olmasıdır. Milattan önce 2000 yılındaki kasa mantığı bu şekilde hayata geçmiştir. Özellikle halk tarafından tapınaklara yapılan bağışlar rahiplerin ciddi bir ekonomik güce kavuşmalarını sağlamış, rahipler de maddi zorluklar çekenlere çeşitli güvenceler ile borç vermeye başlamışlardır. Tüm bu faaliyetler ilkel bankacılık olarak görülmektedir. (Uzundağ, a.g.e).

Günümüz modern bankacılığı milattan önceki dönemin ardından gelişen muhasebe tekniğinin ve kıymetli senetlerin gelişmesi, "banknot"un umumi bir mübadele aracı haline gelmesi gibi çok yönlü ilerlemelerin sonucudur. Bankacılık özellikle 19.yüzyılda Avrupa'da ciddi bir gelişme kat etmiştir. Bu dönemde kredi alan kişiler ve verenler arasında aracı kurumların girmesi, bankacılığın yasal zemine bağlanması ve uluslararası sistemlerin kurulması gerçekleşmiştir. (Türkmenoğlu, a.g.e).

Bankacılığın varlığı insanların ona ihtiyaç duyması ile gündeme gelmiş ve ihtiyaçlar doğrultusunda fonksiyonel gelişmeler kazanmıştır. Özellikle bireyler, şirketler ve uluslararası oluşan bağlantıların güvenli hale getirilebilmesi, para birimlerinin birbirlerine dönüştürülerek alışverişlerin sağlıklı biçimde gerçekleştirilmesi, ticaretin hız kazanması gibi ekonomik faaliyetlerin gelişmesi, bu hususta aracılık görevini üstlenen bankaların gerekliliklerini ve işlevlerini arttırmıştır. (Doğan, a.g.e).

Bugün bankalar sayesinde sınır ötesi ekonomik faaliyetler daha kolay ve güvenli biçimde gerçekleşmekte, bireyler ve işletmeler gerekli hallerde ve uygun koşulları sağlamaları durumunda nakit darlığını bankalar sayesinde ortadan kaldırmakta, birikimler gerçekleştirerek yatırımlar yapabilmekte, emeklilik ve sigorta sistemlerine dahil olabilmekte, nakit taşımaya zorunluluk duymamakta ve para transferlerini hızla gerçekleştirebilmektedirler. Bankalar ekonomik sistemlerin varlığı, ticaretin güvenli biçimde devamlılığı ve güvenli birikimlerin yapılarak tasarruf sistemlerinin oluşturulabilmesi için olmazsa olmaz kurumlar haline gelmişlerdir. (Uzundağ, a.g.e).

Faiz "ekonomi işletme için bir yere ödünç verilen paraya karşılık alınan kar, getiri, ürem, nema" ve "kapitalist ekonomide, artık değerın değişikliğe uğramış biçimi olarak paranın fiyatı, kiralanılan paranın kira bedeli" şeklinde tanımlanmaktadır. (TDK, 2016).

Bankacılık sistemleri de faizlerin getirileri üzerine inşa edilmiştir. Bu geleneksel bankacılık biçiminde oranı önceden belirlenmiş faiz karşılığında mudilerden toplanan mevduatlar, bankanın belirlediği faiz oranı üzerinden, fon ihtiyacı olanlara kredi şeklinde kullanılmaktadır. Bu sayede bankalar kazanç elde ederek devamlılıklarını sağlamakta, nakit ihtiyacı olanlar ile kredi yöntemleri ile bu ihtiyaçlarını karşılamaktadırlar. (Özulucan ve Deran, 2009: 87).

3. KATILIM BANKACILIĞI

Katılım bankacılığı ya da başka bir deyişle faizsiz bankacılık sistemleri de geleneksel bankalar ile aynı işlevlere sahiptirler. Bu nedenle katılım bankacılığını işlevsel olarak gruplandırılan bankacılıklar içinde ayrı bir kategoriye yerleştirmeye gerek yoktur. Katılım bankaları müşterilerine geleneksel bankalardaki

hizmetleri sunmakta ancak bunu İslami koşullara göre gerçekleştirmektedir. Bu tür bankalarda İslam tarafından yasaklandığından dolayı faiz sistemi kullanılmamakta, finansal işlemlerdeki risk, kâr ya da zarar paylaşılmaktadır (Ece, 2011:3). Geleneksel bankacılıkta oranları daha önceden belirlenen ve yatırımcıya bildirilen faiz karşılığında mevduat alınmakta ve faiz karşılığı ihtiyaç sahiplerine ödünç olarak verilmektedir. Katılım bankalarında ise faiz yerine tasarruf sahibinin sonuca katılmasını öngören bir bankacılık sistemi kullanılmaktadır. Bu bankalarda faizin olmadığını vurgulamak amacıyla, sisteme “Faizsiz Bankacılık” terimi kullanılmaktadır. (Doğan, 2013: 176).

Katılım bankalarının ekonomiye en büyük katkıları finansal sisteme girmeyen fonların sisteme kazandırılmasıdır. Bu sayede tasarruf sahiplerine kazanç sağlamakta, ekonomiye pozitif yönlü bir etki yapmaktadır. Reel sektöre katkı sağlayan bu bankalar ekonomik büyümenin bir parçası haline gelmişlerdir. (Doğan, a.g.e).

Katılım bankalarında en fazla vurgu yapılan unsur, faizin olmadığıdır (Doğan, a.g.e). Bu nedenle katılım bankacılığına faizsiz bankacılık da denilmektedir. Bu bankalar faizsiz sistem prensiplerine uygun biçimde her türlü klasik bankacılık hizmetlerini verebilmektedirler. Katılım bankacılığı ile diğer bankacılık türlerini ayıran en önemli özellik yatırımlara karşı faiz yerine kar payının veriliyor olmasıdır. Katılım bankaları, müşterileri ile (para sahipleri) bir mudarebe yani emek-sermaye ortaklığı kurmaktadır. Toplanan bu paralar ile banka bir tüccar sıfatıyla işletmeyi ve elde edeceği karı ortaklarıyla paylaşmayı kabul ve taahhüt etmektedir. Durum aynen bir kar-zarar ortaklığıdır. (Özkan, 2012: 4).

Katılım bankalarının kimi ülkelerdeki adı İslam Bankacılığıdır. Türkiye’de ise bu bankalar için “Özel Finans Kurumları” denilmiş, 2005 yılında ise ilgili yasal düzenlemeler yapılarak isimleri “Katılım Bankaları” olarak değiştirilmiştir. Bu bankalar ülkelerin yasal çerçevelerine göre kurulmakta, Bankalar Kanunu’na uygun olarak faaliyet göstermektedirler. Özellikle Müslüman kesimin yastık altında tuttuğu birikimleri, katılım bankaları sayesinde ekonomiye kazandırmak mümkündür. (Özkan, a.g.e).

Katılım bankacılığı diğer bankacılık türleri gibi ticari bir faaliyettir (Turgut, 2014). Ancak ticari faaliyetler bankacılık başlığı altında birleştiğinde içinde faiz de bulundurduğundan, bu durum Müslümanlar tarafından kabul görmemiş ve uzun yıllar boyunca dindar kesimler birikimlerini evlerinde tutmuş ya da taşınmazlara yatırmaya başlamışlardır. Bu durum ekonomiye negatif etki yapmaktadır. Katılım bankaları bu aşamada devreye girmektedir.

Ancak elbette bu bankaların kurulumu tek nedene bağlı değildir. Katılım bankaları da pek çok kurum gibi ihtiyaçlardan dolayı ortaya çıkmıştır. Katılım bankalarının kurulma nedenleri, başta dini sebepler olmak üzere, sosyal nedenlere, ekonomik ve politik nedenlere de bağlıdır

Kredileşme insanlık tarihi kadar eskidir. Sosyal bir varlık olan insan, ihtiyaçları için çevresi ile alışveriş yapmak zorundadır. Krediler, önceleri aynı iken, sonraları nakdi olmaya başlamıştır ve geçmişte genellikle faizsiz olarak uygulanmıştır. Tarih incelemeleri yapıldığında, kredi veren her kuruluş veya kişi önce faizsiz olarak uygulamalarını gerçekleştirmiş, özellikle popülasyonların artması, değer mantığının artmasını beraberinde getirmiş (Çetrez, 2016: 43), üretim süreçleri daha fazla önem kazanmış ve faiz uygulamaları başlamıştır. Ancak görülmektedir ki, faizsiz kredilerin geçmişi, faizli sistemlerden çok daha eskidir. (Ustaoglu, 2014: 19).

Bugünkü kullanımına uygun olan katılım bankacılığı sistemi ilk defa 1950’lerde ortaya çıkmıştır. Bu alandaki ilk akademik çalışma ise 1955 yılında Pakistanlı bir bilim adamı olan Muhammed Uzair tarafından yapılmıştır. Ancak fiilen bu bankacılık biçimi 1963 yılında Mısır’da kurulan Mit Ghambir bankası ile başlamıştır. Modern yazılımlar ve sistemlerin kullanıldığı ilk faizsiz banka ise 1972’de Kahire’de kurulan NasserSocial Bank’tır. Katılım bankalarının kurulmaya devam etmesinin ekonomik katkılarının görülmesinin ardından 1975 yılında İslam Kalkınma Bankası aralarında Türkiye’nin de bulunduğu 43 ülkenin desteği ile kurulmuştur. Bu bankaların işlemleri konusunda iş birliğinin sağlanması ve katılım bankacılığının daha modern bir iletişim yapısına kavuşabilmesi için İsviçre’nin Cenevre kentinde toplanarak Uluslararası Bankalar Birliği’ni kurmuşlardır. (Bağcı, 2013: 46).

4. LİTERATÜR TARAMASI

Katılım bankacılığı ile ilgili literatürde çok fazla çalışmaya rastlanılmıştır. Bilir (2010) yılında yapmış olduğu çalışmada katılım bankalarının müşteri memnuniyet performanslarını araştırmıştır. Yapılan araştırmada Parasuraman, Zeithaml ve Berry tarafından geliştirilen ve hizmet kalitesini müşterilerin beklentileriyle firmanın sunduğu hizmet algılaması arasındaki farkın büyüklüğü olarak tanımlayan

“Servqual Yöntemi” kullanılmıştır. Çalışmanın sonuçları, katılım bankalarında özellikle gişe işlemlerinde müşteri memnuniyetine ticari bankalar kadar önem verildiği, memnuniyetin bir sadakat oluşturma sistemi olarak görüldüğü tespit edilen sonuçlar arasındadır.

Baykara (2012) tarafından etkinlik ve verimlilik analizi gerçekleştirilmiştir. Çalışmada Türkiye’de finansal sistem içerisinde hızla büyüyen ve gelişen Katılım Bankalarının 2005–2011 yılları arasındaki faaliyetlerinin etkinlik ve verimlilikleri TOPSIS (Technique for Order Preference by Similarity to Ideal Solution) tekniği kullanılarak ölçülmüştür. Çalışmada aynı zaman diliminde verimli olan bir Katılım Bankasının etkin olmadığı ve bir Katılım Bankasının sunduğu yatırım araçlarını çeşitlendirmesine paralel olarak etkinlik ve verimliliğinde gözle görülür bir artış sağladığı tespit edilmiştir.

Bağcı (2013) yılında yaptığı “Ticari Bankalar ile Katılım Bankalarının Kârlılık Performanslarının Topsis Yöntemi ile Karşılaştırılması” adlı çalışmada 4’ü katılım 4’ü ticari banka olmak üzere toplam 8 bankanın kârlılık performanslarını ölçmüştür. Aktifin kârlılığı, özkaynakların kârlılığı, özkaynaklar / toplam aktif, net faiz (kâr payı) geliri / toplam aktif, vergi öncesi kâr / pasif toplamı, takipteki krediler / toplam krediler, toplam krediler / toplam aktif verileri analizin rasyolarını oluşturmaktadır. Sonrasında araştırmacı Topsis yöntemiyle performans puanları hesaplamıştır. Çalışma neticesinde katılım bankalarının ticari bankalardan daha yüksek performans skorlarına ulaştıkları ve daha kârlı oldukları sonucuna ulaşılmıştır.

Ada ve Dalkılıç (2014), yılında yayımlanan makalelerinde İslami bankalardan oluşan 22 bankanın bilanço verilerinden oluşturulmuş göstergeler seti kullanılarak ölçek etkinliği, etkinlik değişimleri ve toplam faktör verimlilik değişimi karşılaştırılması yapmışlardır. Bunun için Türkiye ve Malezya bankaları seçilmiş ve verileri kullanılmıştır. 2009 yılında Türkiye bankalarının, Malezya’daki bankalara göre ölçek etkinlik ortalamalarının yüksek, 2010 ve 2011 yıllarında ise düşük olduğu sonucuna ulaşılmıştır. 2009-2010 döneminden 2010-2011 dönemine göre bankaların toplam faktör verimliliklerindeki değişim ise Türkiye için düşüş, Malezya için 3 banka dışındaki diğer bankalarda artış ile sonuçlanmıştır.

5. MALEZYA KATILIM BANKACILIĞI

Katılım bankacılığı kavramı tüm dünyada hemen her dinden müşteri bulmuş, bu bankalar ekonomik faaliyetler açısından oldukça önemli hale gelmişlerdir. Ernst & Young tarafından yayımlanan World Islamic Banking Competitiveness Report’a göre 2016 yılında faizsiz bankacılık yıllık yüzde 17,6 büyüyerek 1,7 trilyon dolar düzeyini aşmıştır. Bu büyümenin arkasında da Katar, Endonezya, Malezya, Birleşik Arap Emirlikleri ve Türkiye bulunmaktadır.

Malezya Katılım Bankacılığı 2016 yılında yaklaşık olarak toplam 82.36 milyar dolar tutarındaki sukuk ihracı gerçekleştirmiştir. Bu yıl için dünya sukuk piyasasının yüzde 69’luk dilimini oluşturmuştur (Çanakçı, 2014: 44).Malezya İslami Finans ve katılım bankacılığı sektörleri özellikle 2013 yılında yürürlüğe giren 2013 İslami Finansal Hizmetler Yasası ile daha hızlı gelişmeye başlamıştır. 2013 yılı sonundaki istatistiklere göre yüzde 53’lük pazar payına ulaşan ülkede 125 milyar ABD\$’lık aktif mevcuttur. Yıllık Bileşik Büyüme Oranı (CAGR) yalnızca 2012 yılında Malezya içindeki konvansiyonel bankalardan 2,1 kat daha yüksek olarak gerçekleşmiştir.

Malezya tarafından geliştirilen yasalar ve merkez bankası sistemleri katılım bankalarının diğer ülkelere oranla daha başarılı sistemler kurmasına yardımcı olmuş, hatta buralarda üretilen fon kazanma ve kredilendirme yöntemleri diğer ülkelerin katılım bankaları için model haline gelmiştir (Doğan,a.g.e). Malezya’daki başarının bir başka nedeni de ülke içerisindeki zengin Müslümanların katılım bankacılığına yatırım yapması ve yine paralarını buralara yatırmasıdır. (Sümer ve Onan, 2016: 299).

5.1 Malezya Katılım Bankalarında Fon Toplama Yöntemleri

Katılım bankalarının varlıklarını devam ettirebilmeleri ve sundukları hizmetleri sürdürebilmeleri için kullandıkları üç temel kaynağı mevcuttur. Bunlar, öz kaynaklar, vadesiz yatırılan ticari ile bireysel fonlar(özel cari hesaplar) ve yatırım amaçlı (vadeli) hesaplar şeklindedir. (Kaya, 2013: 29).

5.1.1 Özel Cari Hesaplar

Katılım bankalarında özel cari hesaplar yönetimi diğer bankalardaki sistemler ile aynıdır. Müşteriler kendileri için bir hesap açmakta bu hesaptan bankacılık işlemleri yapabilmekte ve istedikleri zaman buradan paralarını çekebilmektedir. Özel cari hesaplarda toplanan fonların değerlendirilmesi sonucunda oluşacak getiri bankaya aittir, fon sahibine hiçbir getirisi olmamaktadır. Bu hesaplarda bulunan fonların anapara garantisi bulunmaktadır. (Kaya,a.g.e).

5.1.2 Kar/Zarar Katılım Hesapları

Kar zarar katılım hesapları bazı kaynaklarda yatırım hesabı olarak da anılmaktadır ve bu hesap türü mevduat bankalarında yer alan vadeli mevduat sistemine benzetilmektedir. Bu hesapların sahipleri ellerindeki birikimleri bankaya yatırmakta ve buna karşılık kar elde etmeyi beklemektedirler (Arabacı, 2015: 22).

Faizsiz bankacılık sistemi içerisinde yer alan katılma hesapları, müşterilerin parasının bu bankalarca kullanılmasından doğacak kar veya zarara ortaklığı ifade etmektedir. Müşteri bu bankaya katılım hesabı açtığı anda bankaya bunun yatırım için kullanılabilmesi hakkını vermektedir. Buna karşılık banka bu fonu işletmekte ve karı ya da zararı müşteri ile paylaşmaktadır. Bu tür fonlarda müşteriye kar, zarar ve hatta anapara miktarı bile garanti edilememektedir. Katılım bankalarının en önemli fon toplama biçimlerinden biri olan bu sistemde banka ve müşteri arasında yukarıda belirtilen şartları kayıt altına alan bir anlaşma imzalanmaktadır. (Kaya, a.g.e).

5.1.3 Kıymetli Madenler Hesabı

Katılım Bankaları müşterileri tasarruf amaçlı olarak kimi zaman altın, gümüş ya da platin gibi kıymetli madenler satın almak istemektedirler. Bu talebi karşılamaya yönelik olarak kimi katılım bankalarında müşterilerin açabileceği kıymetli maden hesapları mevcuttur. Böylelikle müşteriler banka aracılığı ile kıymetli madenler satın alabilmekte, bunları bir sepette biriktirebilmektedirler. Madenleri bölerek ya da tüm tasarrufunu tek bir madene yatırarak hesap açabilecek olan müşteriler bu sayede tasarruflarının karşılaşılabileceği riski de bölmüş olmaktadır. Kıymetli madenler hesabı ile, güvenli bir şekilde altın, gümüş ve platini gramla alıp satabilme imkanına sahip olunmaktadır. (Özby, 2014: 46).

5.1.4 Tasarruf Hesapları

Genellikle az miktarda para ayırabilen, küçük yatırımcıların tercih ettiği tasarruf hesaplarında tasarruf sahiplerine yatırım esnasında elde edecekleri getiriler konusunda bilgi verilememektedir. Bu hesap türlerinde getiriler yıllık olarak temettü biçiminde hesap sahiplerine ödenmektedir. Tasarruf hesaplarına para yatırılabilirliği gibi, ihtiyaç halinde vadeyi bozmadan içinden para çekmek de mümkün olmaktadır. Bu hesapları açmak için büyük bir birikime ihtiyaç yoktur. Oldukça küçük tutarlarla (100 TL, 100 Euro veya dolar gibi) açılabilen ve tasarruf hesapları sayesinde küçük miktarda fonlar da bankacılık sektörüne kazandırılmaktadır (Bağcı, a.g.e).

5.2 Malezya Katılım Bankalarında Fon Kullanırma Yöntemleri

Katılım bankaları da gelir elde etmek için topladıkları fonları çok çeşitli yöntemlere başvurarak müşterilerine kullanırmaktadır ve bu sayede müşterilerin kazanç elde etmelerine yardımcı olmaktadır. Malezya katılım bankalarının fon toplama yöntemleri aşağıda sıralanmıştır.

5.2.1 Mudaraba

Emek ile Sermayenin Ortaklığı anlamına gelen mudaraba yönteminde emek sahibi emeği ile banka ise sermaye ile bir ortaklık kurmaktadır. Bu metot Kâr-zarar yöntemiyle fon kullanırmanın iki çeşidinden biridir. Mudarabada sermaye bir başkasına emanet edilmektedir. Böyle durumlarda kimi zaman banka verdiği sermayeye karşılık bir teminat isteyebilmektedir. Bu yöntem suiistimallere ya da zarara açık bir yöntemdir (Mücahitöglü, 2015: 21).

5.2.2 Müşaraka

Müşaraka de bir başka türlü kar zarar ortaklığı metodudur. Bu yöntemde belirli bir proje için banka ve müşteri ortak olmakta, ikisi de önceden anlaşılmış oranlarda sermaye yatırmaktadırlar. Bu sermayenin oranına göre de kar ve zarar ortaklığı kurmaktadır. Bu yöntemde mudârebeden farklı olarak her iki tarafta sermaye koymakta, ortaya çıkan kâr ve zarar tarafların hisseleri oranında paylaşılmakta ve işi yürüten emeğini ortaya koyan tarafa bir ücret ödenmektedir (Mücahitöglü, a.g.e).

5.2.3 MüşarakaMutanakısa

Müşarakamutanakısa sisteminde banka ve yatırımcı arasında Müşaraka yöntemine dayalı bir ortaklık oluşturulması söz konusudur. Bu ortaklık oluşturulurken tamamen Müşaraka sisteminin şartları geçerlidir. Anlaşmada belirlenen bir dönem boyunca devam eden bu ortaklığın ardından kimi durumlarda müşteriler ilgili projeye ya da mülke sahip olmak isteyebilmektedirler. Bu durumda Mutanakısa dönemi devreye girmektedir. Mutanakısa ile müşteriler yeniden belirlenen anlaşma ile belirli periyotlarda bankanın paylarını

satın almaya başlamakta ve periyotların sonunda ilgili proje ya da mülkün sahibi olabilmektedirler (Özgür, 2007: 63).

5.2.4 Müzaraa ve Musakat

Müzaraa sistemi de ortaklığa dayanmaktadır. Ancak bunun diğer ortaklıklardan farkı tarımsal projelere ya da tarımla ilgili olan yatırımlara dayanıyor olmasıdır. Banka ve müşteri arasında yapılan anlaşma gereği sermayede ortaklık söz konusudur. Taraflardan biri tarımsal faaliyetin gerçekleşeceği alanı, yani araziyi temin ederken diğer taraf ise iş gücünü ortaklığa koymaktadır. Bu özelliği yüzünden Müzaraa-mudaraba sistemine benzetilmektedir. Burada da mudarabada olduğu gibi bir ön anlaşma söz konusudur ve yapılan tarımsal faaliyetlerden elde edilen kazanç ya da ürünler bu anlaşmada belirtilen hisseler kadar banka ve müşteri arasında pay edilmektedir (Özgür,a.g.e).

5.2.5 Murahaba

Murabahanın kelime anlamı karlı satıştır. Türkçe olarak bu kelimeyi kurumsal finansman desteği olarak ifade etmek mümkündür. Murabaha yöntemi ile katılım bankaları müşterisi adına makine ve teçhizat gibi ürünler satın almaktadır. Sonrasında bu mallar vadeli ya da peşin olarak satışa sunulmaktadır. Murabaha yöntemi ile bankalar risk üstlenmemekte, alım satım gerçekleştirerek kar elde etmektedirler. Basit ve anlaşılır olduğu için dünyada en çok kullanılan faizsiz bankacılık yöntemidir. Alan yazınında murabaha İslami ipotek yöntemi olarak da ifade edilmektedir. Murabahanın faizsiz bankacılık içinde kullanılmasının nedenini anlamak adına bu yöntemin faizli kredilerden farklı olduğu yönlerine değinmek gerekmektedir (Bağcı,a.g.e).

5.2.6 Joala

Joala pek çok ekonomist tarafından anlam olarak istisna sistemine benzetilmektedir. İstisnada katılım bankaları bir malı satın almakta ve müşterisine ulaştırmaktadır. Yani söz konusu fiziki bir varlıktır. Joalada ise bankalar müşterilerine hizmet sunmaktadırlar. Burada fiziki bir mal söz konusu değildir. Joala sistemleri istisna gibi işlemektedir. Burada da banka gelecek bir zaman diliminde verecek olduğu hizmetin bedelini şimdiden belirlemekte, yatırımcılar buna göre satın alım yapmakta ve sonrasında da hizmete kavuşmaktadırlar. Joala ve istisnanın bu kadar benzemesinden dolayı pek çok defa bankalar tarafından yapılan işlemin joala ya da istisna olup olmadığını tayin etmek güç hale gelmektedir (Özgür, a.g.e).

5.2.7 İcara (Kiralama)

Bu metotta katılım bankası tarafından belirli bir dönem için bir malın kiralanması söz konusudur. Ancak bu yöntemde katılım bankaları malı dönem sonunda geri almamaktadır. Kira bedelinin yanı sıra malın bedeli de taksitlendirilmekte, dönem sonunda kiracı malı almaya hak kazanmaktadır. Bu sistem katılım bankası açısından oldukça az riske sahiptir (Bağcı, a.g.e).

5.2.8 Selem ve İstisna

Selem ve istisna İran'da ortaya çıkmış, sonrasında ise hemen her katılım bankacılığında kullanılır hale gelmiş üretim finansmanı yöntemidir. Bu yöntemde katılım bankası gelecekte üretilecek olan malı peşin olarak satın almakta, yaklaşık olarak üreticiye bir yıl süre vermekte ve üretilen malı satmaktadır (Arabacı, a.g.e).

5.2.9 Karz-ı Hasen

Malezya gibi katılım bankacılığı metodolojileri bakımından gelişmiş ülkelerde verilen üretim dışı krediler de mevcuttur. Bu kredilerde bir kar amacı bulunmamaktadır. Karz-ı Hasen'in tam Türkçe karşılığı sosyal kredilerdir. Bu yöntemde insani yardım ve refah gibi gayelere matuf olarak bir mukavele altında ihtiyaç sahibine faizsiz olarak borç verilmekte, geri ödemeler ise tarafların anlaştığı süre içinde yapılmaktadır. Bu tür krediler ihtiyaç ve eğitim kredileri gibi gerekli hallerde verilebileceği gibi kimi zaman küçük esnafın bazı projelerini başlatabilmeleri amacı ile de verilmektedir. Bu tür kredilerde, kredi alan haklı gerekçe gösterebildiği takdirde, kredisini ödeyemezse, kredi bankanın sosyal fonu tarafından ödenmektedir (Arabacı, a.g.e).

5.2.10 Sukuk

Sukuk Arapça olup Türkçe'de finansal sertifika anlamını taşımaktadır. Bu sertifikalar şeriat kuralları gereği hazırlanmıştır ve bu kurallara uygun biçimde kredi ve finansman piyasalarında kullanılmaktadır. Sukuk

sertifikalaları özel amaçlı şirketler aracılığıyla ihraç edilen bono benzeri menkul kıymetlerin genel olarak ismidir. *İslami Finansal Kuruluşlar Muhasebe ve Denetim Kurumu (AAOIFI) Sukuk'u, "dayanak teşkil eden bir varlık sepetinde yer alan varlıklar üzerindeki ortak mülkiyeti temsil eden eşit değerdeki sertifikalar" olarak tanımlamıştır* (Yılmaz, 2014: 82-83).

İslamiyet, faiz taşıyan bono sistemlerini yasaklamaktadır. Dolayısıyla sukukta faiz ödeme ve faiz masrafi yüklenme gibi gelir ve giderler mevcut değildir. Buradan hareketle, Sukuk çeşitleri İslami prensiplere uygun biçimde tasarlanmış kıymetli evrak niteliğindedir demek doğru olacaktır. Sukuklar basit bir tanımla, bir varlığa sahip olma ve ondan faydalanma hakkı olarak açıklanmalıdır. Burada bahsi geçen hak yalnızca nakit gücü değil aynı zamanda mülkiyet hakkını da ifade etmektedir. Bu durum da sukuk sistemini geleneksel bono sistemlerinden ayıran en önemli özelliktir.

Sukuk sisteminde yatırımcının veya Sukuk sahibinin elde edeceği getiri; bir ticari faaliyetten, belirli bir varlığın mülkiyetinden ya da bir iş ortaklığından elde edilecek gelir üzerindeki hak sahipliğinden kaynaklanmaktadır. Bu da sukuğun geleneksel bonolara karşı bir başka farklılığıdır. Çünkü geleneksel bono sistemlerinde bunun alıcısına anapara ve faiz ödemesi yapılmaktadır. Bu özellikleri sebebiyle geleneksel bonolar için borç senetleri tanımını yapmak yerinde olacaktır. Sukuk yatırımcılarına faiz ödemesi yapılmamaktadır. Sukuk sayesinde yatırımcılara varlıkların paylaşılmasına veya kiralanmasına dayalı gerçek ekonomik işlemlerin getirisi dağıtılmaktadır. (Ustaoğlu, a.g.e).

6. SONUÇ

Ekonomi, birey, devlet ve kurumlar arasında gerçekleşen parasal faaliyetlerin bir bütünüdür ve bu faaliyetlerin gelişerek devam edebilmesi, toplumsal refah düzeyinin artması, üretimin ve istihdamın devam etmesi ile bireysel ihtiyaçların karşılanabilmesi için ekonomiyi oluşturan elemanların her birinin süreklilik arz etmesi gerekmektedir. Bu nedenle birey bazındaki birikimlerin ekonomik faaliyetler içine alınabilmesi oldukça önemlidir.

Ancak dünya genelinde kabul gören temel ekonomik aktiviteler kimi zaman kültürel, politik ya da dinsel engellere takılabilmekte, bu durum ekonominin işleyişini yavaşlatabilmektedir. Katılım bankacılığı da bu engeller karşısında ortaya çıkmış, geçmiş insanlık tarihi kadar eski olan faizsiz bankacılık sistemleridir.

Bu bankacılık türünde alacak ve vereceklerin hiç birine hiçbir faiz çeşidi uygulaması yapılmamakta, bankacılık işlemleri dini kuralların temeline yerleştirilmektedir. Özellikle 1980'ler sonrasında ortaya çıkan ve giderek yaygınlaşan bu bankacılık türü günümüzde dünya bankacılık pazarında büyük bir paya sahip olmuştur ve İslami bankacılığın pazar payı gün geçtikçe büyümektedir.

Bu çalışmada öncelikle katılım bankacılığının ne olduğu ve onu oluşturan etmenler üzerinde durulmuştur. Yapılan alan yazın taramasının ardından bu bankacılığı oluşturan iki temel unsur olduğu görülmüştür. Bunlardan ilki bireysel yastık altı yatırımların ekonomiye kazandırılması ve ikincisi dindar birey ve ülkeler ile ticari aktivitelerin daha kolay hale gelmesi ihtiyacıdır.

Katılım bankacılığında dinen yasaklanmış olan faiz işletme sistemleri mevcut olmadığından, bankalar fon toplama ve kullanma yöntemlerini yine dini kurallara uygun biçimde yeniden şekillendirmişlerdir. Genel olarak müşteri ve bankanın ortaklığına dayanan bu para işleme sistemleri üretimlerin devamlılığı açısından da büyük öneme sahiptir. Yapılan araştırma neticesinde Malezya gibi laik ancak Müslüman nüfusa sahip ülkelerin katılım bankacılığı alanında bu kadar çabuk ilerlemesinin ve büyümesinin temelinde katılım bankacılığına karşı önyargının olmaması ve bu bankacılık türlerinin yasal bir zemine bağlanması olduğunu göstermiştir.

KAYNAKÇA

Ada, A. & Dalkılıç, N. (2014). "Efficiency Analysis in Islamic Banks (A Study for Malaysia and Turkey)", BDDK Bankacılık ve Finans Piyasalar Dergisi, 8 (1), 9-33.

Arabacı, H. (2015). "Katılım Bankacılığında Fon Kullanırma Yöntemleri", Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi, Bilecik.

Bağcı, H. (2013). "Ticari Bankalar ile Katılım Bankalarının Karlılık Performanslarının Topsis Yöntemi ile Karşılaştırılması", Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.

Bilir, A. (2010). "Katılım Bankalarında Müşteri Memnuniyetinin Belirlenmesi Üzerine Bir Araştırma", Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.

- Çanakçı, M. (2014). “Çok Kutuplu Dünyada İslami Finans Piyasalarının Gelişi ve Sukuk ihraçları”, Türkiye İslam İktisadı Dergisi, Cilt:1 (2) 43-58.
- Çetrez, Ö. (2016). “Actors Legal Formation and Authenticity in Islamic Bankings and Organic Agriculture in Turkey”, Submitted to the Graduate School of Social Sciences in Partial Fulfillment of Requirements for the Degree of Doctor of Philosophy, Sabancı University, İstanbul.
- Doğan, M. (2013). “Katılım ve 455. Geleneksel Bankaların Finansal Performanslarının Karşılaştırılması (Türkiye Örneği)”, Muhasebe ve Finans Dergisi, 175-188.
- Doğan, S. (2008). “Katılım Bankaları ve Ekonomiye Etkileri Türkiye Örneği”, Yüksek Lisans Tezi, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kahramanmaraş.
- Ece, N. (2011). “Dünyada ve Türk Bankacılık Sisteminde İslam Bankalarının Gelişimi”, Akademik Bakış Dergisi, Sayı:2-17
- Kaya, B. (2013). “Katılım Bankalarında Bireysel Emeklilik Sistemi ve İşleyişi”, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Mücahitöglü, N. (2015). “Türkiye’de Katılım Bankalarının Finansal Kiralamadaki Yeri, Diğer Beklentileri”, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Özbay, F. (2014). “Katılım Bankacılığı ve Türkiye’deki Uygulamaları”, Yüksek Lisans Bitirme Tezi, Gediz Üniversitesi, İzmir.
- Özgür, E. (2007). “Katılım Bankalarının Finansal Etkinliği ve Mevduat Bankaları ile Rekabet Edebilirliği”, Doktora Tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi Enstitüsü, Afyonkarahisar.
- Özkan, H. (2012). “Katılım Bankacılığının Klasik Bankalarla Karşılaştırılması ve Muhasebe Uygulamaları”, Yüksek Lisans Tezi, Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Niğde.
- Özulucan, A. & Deran, A. (2009). “Katılım Bankacılığı ile Geleneksel Bankaların Bankacılık Hizmetleri ve Muhasebe Uygulamaları Açısından Karşılaştırılması”, Mustafa Kemal Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt:6 (11). 85-108.
- Sümer, G. Onan. (2016). “Dünyada Faizsiz Bankacılığın Doğuşu, Türkiye’deki Katılım Bankacılığının Gelişme Süreci ve Konvansiyonel Bankacılıktan Farkları”, Gazi Üniversitesi, Ankara.
- TDK, Türk Dil Kurumu; www.tdk.gov.tr
- Turgut, E. (2014). “Türkiye’de Katılım Bankacılığı”, <http://www.ekonomizm.com>
- Türkmenoğlu, E.R. (2007). “Katılım Bankacılığı ve Türkiye’deki Finansal Yapı” Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kırklareli.
- Ustaoğlu, D. (2014). “Türkiye’de Katılım Bankacılığının Sektördeki Yeri ve Önemi”, Yüksek Lisans Tezi, Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aydın.
- Uzundağ, Ş. (2013). “Türkiye’de İnternet Bankacılığının Gelişimi ve İnternet Bankacılığına İlişkin Tüketici Davranışları Analizi (Aydın İl Merkezinde Görev Yapan Öğretmenler Üzerine Bir Araştırma)”, Yüksek Lisans Tezi, Adnan Menderes Üniversitesi, Aydın.
- V, Baykara. (2012). “Katılım Bankalarında Etkinlik ve Verimlilik Analizi”, Yüksek Lisans Tezi, Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tokat.
- Yılmaz, E. (2014). “Yeni Bir Finansal Araç Olarak Sukuk ve Çeşitleri, Türkiye Uygulaması ve Vergilendirilmesi”, Muhasebe ve Finansman Dergisi.